

Літературознавство

УДК 82-2; 821.161.2

DOI: 10.26565/2227-1864-2020-85-01

П'єса «Завойовники» у листуванні Ю. Яновського та П. Зенкевича

Світлана Ігорівна Кондратьєва

*аспірантка, Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України,
відділ рукописних фондів та текстології*

(вул. М. Грушевського, 4, Київ-1, 01001, Україна);

e-mail: rukopys@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4638-3863>

Зосередження уваги літературознавців на прозовій частині доробку Юрія Яновського зумовлює недолік такої уваги до драматургічної частини авторської творчості. Через це дослідження драматургічних текстів Яновського є актуальним для сучасного літературознавства, як для дослідження і переосмислення періоду, у який жив Яновський, так і для розуміння його внеску до української літератури загалом. У статті проаналізовано листування Юрія Яновського та Павла Зенкевича в період з вересня 1931-го по квітень 1932-го року. Виявлено та розглянуто свідчення, що стосуються змін у тексті п'єси «Завойовники». Виявлено чотири джерела впливу на зміни у тексті – вимоги Репертуарного комітету, вимоги театру Корша, за очільництвом художньої частини Дмитром Лазаревичем Тальниковим, та приватно-професійні погляди колег Яновського – Миколи Гурійовича Куліша та Павла Болеславовича Зенкевича. Зміни вносилися після того, як Репертуарний комітет, загалом схваливши п'єсу, все ж висунув вимоги до змін, і Тальников, будучи зацікавленим у п'єсі як потенційній частині репертуару, також обговорив з автором необхідні зміни. Зміни вносилися у два етапи – спочатку автором самостійно, а потім після вичитки і разом з Кулішем. Зміни торкнулися усіх дій у п'єсі, і, як вказано автором у листуванні, зокрема четверта дія була майже переписана заново. Зазнали змін також окремі персонажі – Франц, Міллі, Венгер, мати Франца і дід-пастух. Дискусивним стало у листуванні питання про основну ідею п'єси. Так, Зенкевич і Тальников бачили у питанні про купівлю чи побудову заводу основне філософське питання твору, тоді як сам автор зазначав, що ця проблема поставлена лише для конкретної ситуації і вирішується діалектично. Дослідження виявляє важливу частину творчої історії «Завойовників», однак необхідним є продовження дослідження історії п'єси зокрема та драматургічного доробку Яновського загалом.

Ключові слова: Яновський, Зенкевич, листування, п'єса, «Завойовники»

Кондратьева С. И. Пьеса «Завоеватели» в переписке Ю. Яновского и П. Зенкевича

Сосредоточение внимания литературоведов на прозаической части наследия Юрия Яновского приводит к недостатку такого внимания к драматургической части авторского творчества. Поэтому исследования драматургических текстов Яновского являются актуальными для современного литературоведения, как в плане исследования и переосмысления периода, в который жил Яновский, так и для понимания его вклада в украинскую литературу в целом. В статье проанализирована переписка Юрия Яновского и Павла Зенкевича в период с сентября 1931 по апрель 1932 года. Выявлены и рассмотрены свидетельства, касающиеся изменений в тексте пьесы «Завоеватели». Установлены четыре источника влияния на изменения в тексте – требования Репертуарного комитета, требования театра Корша, художественной частью которого руководил Дмитрий Лазаревич Тальников, и приватно-профессиональные взгляды коллег Яновского – Николая Гуревича Кулиша и Павла Болеславовича Зенкевича. Изменения вносились после того, как Репертуарный комитет, в целом одобрил пьесу, все же выдвинул требования к изменениям, и Тальников, будучи заинтересованным в пьесе как потенциальной части репертуара, также обсудил с автором необходимые изменения. Изменения вносились в два этапа – сначала автором самостоятельно, а затем после вычитки и вместе с Кулишем. Изменения коснулись всех действий в пьесе, и, как указано автором в переписке, в частности четвертое действие было почти переписано заново. Изменились также отдельные персонажи – Франц, Милли, Венгер, мать Франца и дед-пастух. Дискусивным стал в переписке вопрос об основной идее пьесы. Так, Зенкевич и Тальников видели в вопросе о покупке или построении завода основной философский вопрос произведения, тогда как сам автор отмечал, что эта проблема поставлена только для конкретной ситуации и решается диалектически. Исследование выявляет важную часть творческой истории «Завоевателей», однако необходимым является продолжение исследования истории пьесы в частности и драматургического наследия Яновского в целом.

Ключевые слова: Яновский, Зенкевич, переписка, пьеса, «Завоеватели»

Kondratyeva S. I. The play "Zaovioynyky" in the correspondence of Y. Yanovskiy and P. Zenkevich

The focus of literary scholars on the prosaic part of the heritage of Yuri Yanovskiy leads to a lack of such attention to the dramatic part of the author's work. Therefore, the study of dramatic texts by Yanovskiy is relevant for modern literary criticism, both for researching and rethinking the period in which Yanovskiy lived, and for understanding his contribution to Ukrainian literature as in general. The article analyzes the correspondence of Yuri Yanovskiy and Pavel Zenkevich from September 1931 to April 1932. The evidence regarding changes in the text of the play "Zaovioynyky" is revealed and examined. Four sources of influence on changes in the text were revealed - the requirements of the Repertoire Committee, the requirements of the Korsh Theater, under the leadership of the artistic part Dmitry Talnikov, and the private-professional views of Yanovskiy's colleagues - Nikolai Kulish and Pavel Zenkevich. Changes were made after the Repertoire Committee, in general approving the play, nevertheless put forward requirements for changes, and Talnikov, being interested in the play as a potential part of the repertoire, also discussed the

necessary changes with the author. The changes were made in two stages - firstly by the author himself, and then after proofreading and together with Kulish. The changes affected all the actions in the play, and, as indicated by the author in the correspondence, the fourth action, in particular, was almost rewritten. Individual characters have also changed - Franz, Milli, Wenger, Franz's mother, and old shepherd. The question about the main idea of the play became discursive in correspondence. Thus, Zenkevich and Talnikov saw the question about buying or building a factory as the main philosophical question of the work, while the author himself noted that this question was posed only for a specific situation and was resolved dialectically. The study reveals an important part of the creative history of «Zaiovnyky», but it turns out to be necessary to continue the study of the history of the play in particular, and the dramatic heritage of Yanovskiy in general.

Key words: Yanovsky, Zenkevich, correspondence, play, «Zaiovnyky»

В українській літературі Юрій Яновський залишився найбільш відомим як автор великої прози, що, імовірно, є причиною того, що увага літературознавців звернена більше до романів автора, ніж до його поетичного чи драматургічного доробку. Тим часом драми Яновського становлять вагому частину його творчої спадщини, і їх дослідження дозволило б повніше розглядати специфіку творчого розвитку автора і важливості його творчого внеску до української літератури.

Як вже було зазначено вище, увага дослідників була більше звернена до великої прози Яновського. Так, В. С. Дроб'язко у своїй дисертації [4] приділяє увагу роману Яновського «Вершники», а стаття В. Агеєвої «Романний експеримент Юрія Яновського» [1] внесений до збірки статей, що присвячені романові «Майстер корабля». Текстологічне дослідження Мирослави Гнатюк [2] також більше сфокусовано на великій прозі письменника. Драматургічні ж його доробки, як правило, розглядаються у ширших контекстах – наприклад, при дослідженні ідіостилю письменника (Л. Домилівська [3]) чи його доробку в контексті драматургії 40-50-х років (О. Сучкова [19]). Це ще раз доводить актуальність і необхідність дослідження драматургічного доробку Юрія Яновського в українському літературознавстві.

Мета статті – проаналізувати листування Юрія Яновського та Павла Зенкевича в період з вересня 1931-го по квітень 1932-го року для виявлення та аналізу інформації, що стосується п'єси «Завойовники».

Завдання статті полягають у дослідженні становлення п'єси «Завойовники», з'ясуванні змін, які були внесені у текст протягом роботи над ним, та виокремленні авторського погляду на п'єсу.

Для вирішення поставлених завдань потрібно спершу звернути увагу на те, що «Завойовники» були першою п'єсою, яку Юрій Яновський писав одноосібно. Треба зауважити, що на той час він вже виявив себе як талановитий прозаїк, написавши романи «Байгород» та «Майстер корабля» і видавши кілька збірок малої прози. Зрозуміло, що у драматургії Яновський хотів показати не менш високий художній рівень, ніж у прозі, і тому звернувся за порадами до більш досвідчених колег, з якими мав товариські стосунки.

Одним із таких товаришів був Микола Гурійович Куліш, якого у листуванні Яновський

та Зенкевич називають лише по батькові. Так, наприклад, в листі до Зенкевича від 10.XI.1931 Яновський пише «дам всю п'єсу на строгу читку Гур'євичу и потом пришлю и Вам» [14, с. 1].

Другим товаришем, чия думка про п'єсу була важливою для Яновського, був сам Павло Зенкевич. Яновський двічі питає про його міркування щодо п'єси – у листі від 10.XI.1931: «по получении от меня пьесы (числа 20.XI) обязательно напишите Ваше мнение: улучшила ли работа пьесу или не очень» [14, с. 1], і у листі від 22.XI.1931: «Не скрою, что меня очень интересует Ваше мнение о переделке. Думаю, Вы напишите мне об этом, хоть коротко – помимо мнения театра?» [16, с. 1]. Окрім думки товаришів, в листуванні Зенкевича та Яновського є ще два джерела, які мали вплив на зміни у п'єсі.

У листі до Яновського від II/IX.1931 Зенкевич пише, що «исправления Реперткому, потом дирекции, потом Худполитсовету, потом режиссуре /ведь каждый должен проявить активность и «понимание»/ обычно превращают пьесу в новое произведение, совершенно несходное с первой редакцией» [6, с. 1]. Ця ремарка була у відповідь на лист Яновського від 2.IX.1931, у якому він писав що «Репертком пьесу пропускает, но... требует кое-каких доработок» [11, с. 2]. Відтак, ще одним із джерел впливу на текст п'єси, згаданим у листуванні Яновського з Зенкевичем, був Репертуарний комітет.

Розглядаючи джерела впливу на текст, треба згадати, що Павло Зенкевич, будучи зануреним у театральний дискурс, допомагав Яновському не тільки перекладаючи п'єсу, але і налагоджуючи зв'язок із театрами, які могли б її поставити. Так, у листі від II/IX.1931 Зенкевич пише що його дружина «Софья Алекс. уже пятого приехала в Москву. Интенсивно ведет переговоры и о результатах будет немедленно сообщать Вам. О заинтересованности Вашей пьесой театра Вахтангова я ей немедленно протелеграфировал» [6, с. 1]. Пізніше, у листі від 24/IX 1931 Зенкевич пише, що «из всех театров к «Завоевателям» наиболее положительно отнесся театр Корша. Он готов остановиться на Вашей пьесе, но просит Вас внести в текст кое-какие изменения» [7, с. 1]. У тому ж листі Зенкевич зазначає, що завідувачим літературною частиною театру Корша був Давид Лазаревич Тальников. Яновський погодився на співпрацю з театром Корша, і відтак Тальников став ще однією людиною, яка мала вплив на зміни у п'єсі.

Розглядаючи трансформації тексту, варто спершу звернути увагу на вплив Реперткому. У

листуванні Зенкевича і Яновського цей вплив оприявлюється у короткій ремарці автора п'єси «Репертком пьесу пропускает, но... требует кое-каких доработок. Явно придирающихся и бездоказательных. Фамилия у меня неважная» [11 с. 2]. Ці фрази радше виражають ставлення автора до вимог Репертуарного комітету, і думку про те, що вони викликані відношенням до його персони, а не реальними недоліками тексту. У листуванні суть вимог не зазначається, однак в архіві Юрія Яновського зберігся витяг з Журналу Вищого Репертуарного Комітету НКО УСРР. У цьому витязі зазначається, що автору запропоновано переробити п'єсу в такому напрямі «а) викинути момент стрілянини міліціонера; б) підсилити постать директора; в) переробити сцену втечі німців в степ; г) переробити постать діда» [5, с. 1]. У тому ж листі, де Яновський пише що Репертком п'єсу загалом пропускає, також зазначено, що один із членів Реперткому ознайомив з п'єсою режисера Симонова, і що п'єсу отримали кілька українських театрів. Треба також зауважити, що Яновський не згадує в листах, що робив окремі виправлення у п'єсі згідно з вимогами Реперткому. Ці факти дозволяють припустити, що, оскільки Репертуарний комітет в цілому пропускав п'єсу, то автор вирішив не вносити зміни, яких вимагав комітет окремо, а дочекатися також вірогідних вимог театру і внести до тексту усі зміни одразу. Це також частково підтверджується тим, що про свою працю над змінами у п'єсі Яновський пише Зенкевичу в листі від 19.X.1931 – «Жив, здоров. Понемногу работаю над «Завоевателями». Оказывается, изменения начинаются от самого первого действия! ...» [13, с. 1]. Цей лист хронологічно пізніший, ніж частина листування, у якій ідеться про посередництво Зенкевича і його дружини між Яновським та московськими театрами, і зокрема пізніше від листа від 28.IX.31 р., у якому автор п'єси ділиться деталями листування з театром Корша і Тальніковим, як його представником: «он просит приехать в Москву для того, чтобы сговориться о некоторых изменениях в пьесе. («Пьеса нуждается в некоторых изменениях в своих деталях, в отношении некотор. действующих лиц и пр.»). И дальше он пишет «В зависимости от этих изменений будет стоять вопрос о чтении этой пьесы на заседании худ.-полит. Совета и наше окончательное решение.» Вообще же – «пьеса прочитана литер. Частью и дирекцией, удовлетворила нас и своей тематикой и оформлением ее в своей значительной части» [12, с. 1].

Яновський поїхав до Москви, щоб обговорити зміни у п'єсі, а також зустрівся там з Зенкевичем – у листуванні вони домовляються про зустріч, і Зенкевич запрошує Яновського зупинитися у них і бути гостем, коли письменник приїде до Москви. Через це вимоги

до змін у п'єсі від театру Корша оприявлюються у листуванні лише побіжно – Яновський та Зенкевич вочевидь мали змогу обговорити їх при зустрічі. Натомість більша увага приділяється фактичним змінам, які Яновський вносив до п'єси.

З листування випливає, що зміни вносилися до п'єси у кілька етапів. На першому етапі Яновський змінював текст самостійно. Про результати цих змін він писав Зенкевичу у листі від 10.XI.1931 – «В результате героических усилий, бессонных ночей и ударной работы» мне удалось уже закончить преработку моей морочливой пьесы. Половина уже перепечатана. Вторую половину перепечатаю на днях, дам всю пьесу на строгую читку Гур'евичу и потом пришлю и Вам» [14, с. 1]. В цьому ж листі автор зазначає, що цілком перебудував третю і четверту дію, і ввів у п'єсу кілька нових сцен. Яновський пише, що «в частности мне захотелось порадовать Блюменталь-Мамарину – я ее сделал Мамашей – Франца, родом из России, и дал ей 2 сцены – большого значения» [14, с. 1]. Зміни у п'єсі стосувалися також і характерів. Так, Яновський зауважує, що Франц змінився і виріс, Міллі підсилена і різкіше окреслена, а Венгер, Гвардія, дід та інші персонажі тепер також зможуть представити інтерес для хороших акторів.

Як вже було зазначено вище, після власної переробки та перед відправленням тексту Зенкевичу, Яновський збирався дати п'єсу на вичитку Миколі Гурійовичу Кулішу. Про результати вичитки і зміни, внесені до тексту, Яновський також писав Зенкевичу. В листі від 17.XI.1931 він пише: «Гур'евич пьесу прочитал. Конечно, решили мы с ним кое-что изменить. Больше всего – последнее действие. Оно будет короткое и развязывающее всю вещь» [15, с. 1]. В цьому ж листі Яновський вказує, що вони з Миколою Гурійовичем вирішили змінити кілька сцен у третій дії, щоб підсилити її. У наступному листі – 22.XI.1931 – Яновський пише: «как видите в по 3му действию – переделывая я после перепечатки много. 4ое де – писал почти наново. И только эта редакция пьесы удовлетворила Гуровича. Он сказал, что я сделал все, что мог. 4ое действие – вышло небольшим (я его наполовину сократил), это для облегчения конца пьесы» [16, с. 1]. Автор також зазначає, що, після внесених змін і редагування, у тексті усунений недолік відсутності єдиного стилю. Цікаво зазначити, що, згідно із заувагою Яновського у листі, при читанні п'єси важливо врахувати, що «в 4 действии есть три типа пьяноватых людей – пьяный трагически – прогульщик; пьян. Романтически – дед и п'ян эпически – гробокопатель» [16, с. 1]. У кінці цього листа Яновський питає про особисту думку Зенкевича щодо п'єси і змін у ній.

Перед тим, як розглядати професійну і особисту думку Павла Зенкевича, яку він висловив у листах, важливо зауважити, що перекладач знайомився із зміненим текстом поетапно. Так, у листі від 17.XI.1931 Яновський пише Зенкевичу – «Сегодня или завтра посылаю Вам 1 и 2 действ., через дня 3 –

пошлю 3е и затем 4ое. Мне хочется, чтобы Вы переводили без задержек» [15, с. 1]. Зенкевич відповідає на це у листі від 21/XI 1931, що «два первых акта получил, первый акт уже сделал и переписал, сейчас делаю и попутно переписываю второй» [8, с. 1]. Працюючи над перекладом п'єси, Зенкевич ділився своїми враженнями і думками щодо тексту з автором. У тому ж листі від 21/XI.1931 перекладач зазначає щодо актів: «первый акт мне очень нравится. Изменили Вы в нем мало, но изменилось многое. Гораздо лучше Франц, больше интригует разговор Седого и Гвардии о продаже завода. Главный плюс – действие совершенно не сворачивает «в сторону», одно непосредственно вытекает из другого» [8, с. 1]. Зенкевич також зазначає, що фінал акту не має потрібного підйому і трохи нудуватий, але при цьому зауважує, що для першого акту це невеликий недолік і загалом з цим актом все гаразд. Набагато більше критики висловлює Зенкевич щодо другого акту п'єси. Перекладач вказує на те, що другий акт може здатися нудним через свою задовгість, і що перша сцена в столовій у ньому зайва. Зенкевич зазначає, що ця сцена складається «из показов Темафора ради вскрытия «проступка» директора с автомобилем, короткого разговора о продаже завода и сообщения, что заболела Майка» [8, с. 1]. Між тим, епізод з Темафором є ввідним і лише відволікає глядача, розмова про продаж заводу вже була в попередньому акті, а про хворобу Майки можна дізнатися із наступної сцени. Через це Зенкевич закликає Яновського викреслити першу сцену, а кілька хороших фраз Венгер, якщо авторів їх шкода, перенести у наступну сцену. Після того перекладач зазначає, що сцена засідання змінилася на краще, і єдина його порада щодо неї – «пожертвовать разговором Седого и Гвардии о городах. Для беллетристической формы разговор очень интересен, но здесь для хода действия он совершенно ненужен и зритель сейчас же будет реагировать на него скукой» [8, с. 1]. У цьому листі є важлива примітка, яка частково оприявлює вимоги театру Корша щодо змін. У кінці листа Зенкевич пише: «Помните, как Тальников просил Вас думать об отметении всего побочного, неимеющего отношения прямо к делу» [8, с. 1].

Коли ж Зенкевич ознайомився з останніми частинами п'єси і ще раз отримав прохання від Яновського поділитися власною думкою щодо твору, то висловив і загальні міркування, і особисту думку. У листі від 25/XI.1931 Зенкевич починає із позитивного: «Пьеса на очень много изменилась к лучшему. Она стала сквозней, вредительней Вы заменили мастерки: сцена у горбуна – одна из лучших во всей пьесе и очень театральна и эффектна. Гораздо лучше стали отдельные роли: Франца, Гвардии, потому что они закончены. Словом, пьеса гораздо

лучше и я хочу верить, что теперь у театра не встретится возражений к ее приему» [9, с. 1]. Однак після цього перекладач переходить до недоліків твору, наголошуючи на тому, що це є лише його приватною думкою і висловлює він її виключно Яновському. Зенкевич ще раз наголошує, що сцена з Темафором видається йому зайвою – тепер, ознайомившись із повним текстом п'єси, він лише впевнився в цьому. Третій акт Зенкевич називає прекрасним, але висловлюється проти нової сцени з матір'ю. Перекладач пише, що сцена розвивається у дуже повільному і філософському темпі, хоча у ситуації, коли мати знає, що за її сином мають прийти поліцейські, в її інтересах було б попередити і спровадити його якнайшвидше. Зенкевич зазначає що йому «такая ситуация почувствовалась неестественной, натянутой, а отсюда характеристика матери, «мечтающей о сыне-революционере» то-же показалась натянутой» [9, с. 1]. Перекладач має зауваги і до четвертого акту.

Цікавим є те, що Зенкевич зазначає, що четвертий акт написаний дуже добре, але його проблема у тому, що він зайвий по своїй суті. Перекладач пише, що увесь акт складається з епізодів, більшість яких – епізод з могильниками, прихід діда – вставні і нічого не дають глядачеві. Основного сюжету стосується приїзд і монолог Гвардії, але про вирішення питання з купівлею заводу глядачам вже відомо. «Раньше у Вас была смерть Майки. Теперь ее поему-то нет, и это очень жаль. Эта смерть очень хорошо дорисовывала Венгер, а теперь непонятно, почему в двух картинах говорится о болезни ее и ничем и никак это не разрешается» [9, с. 1]. Зенкевич також зазначає, що до монологу Гвардії було б добре додати розкриття актуальних питань транспорту. Найбільшим же недоліком п'єси Зенкевич бачить те, що автор не вирішує головне питання твору – «Вы ведь ставите очень важную проблему. Что лучше? – Покупать заводы или строить новые? Именно заводы, а не завод, так как Вы пишете не историю луганского завода, а обобщенную пьесу. Прочтя три акта я и думал, что Вы перерабатываете четвертый акт в том смысле, что посвящаете его разрешению основной проблемы пьесы. Между тем этого, по моему, самого главного Вы совсем не касаетесь» [9, с. 1–2].

У своєму листі від 29.XI.1931 Яновський відповів на зауваження Зенкевича. Письменник погодився із тим, що сцена з Темафором може бути зайвою, однак інші питання вважав полемічними. Так, пояснюючи повільний плин подій у сцені з Францем і його матір'ю, Яновський зауважив, що, роблячи цю сцену повільною, він «хотел пойти здесь по наименее исхоженной тропе», зробивши сцену повільною і напруженою водночас [17, с. 1]. Щодо четвертого акту, Яновський наводить цілу низку сюжетних ліній, які закінчуються в цьому акті: хвороба Майки, що призводить до її смерті, мати Франца вирішує на кладовищі свою роль, як і дід пастух, що дістається заводу, Венгер опановує себе після особистої драми, другорядна роль

«матроски» теж закінчується, і повертається Гвардія, який виробляє в собі слова справжнього господаря держави. Відповідає Яновський і на заувагу щодо основного питання п'єси, зазначаючи, що у нього «не было задачи показать, что вообще нельзя покупать заводов, а лучше строить новые. Этот вопрос надо рассматривать диалектически; в зависимости от всех обстоятельств окружающих. Ведь может же быть время или место или качество станков покупаемого завода, или отрасль промышленности где возможна покупка с очень многими ограничениями и обуславливаниями? Конечно, может быть! Я не ставлю формулы – не покупай завод, а строй новый! Это был бы загиб. Я говорю: при данных условиях – нельзя покупать» [17, с. 1–2]. Відтак, у листуванні Яновського і Зенкевича оприявлюється не лише процес внесення змін до п'єси, але і авторський погляд на сюжетні лінії персонажів та основну ідею твору.

Полеміка щодо необхідності змін у творі продовжується у листуванні і далі. У листі від 3/ХІІ 1931 Зенкевич пише вже не лише про власний погляд, але і передає Яновському думку Тальнікова – «Увы, он в основном указал на то-же, о чем писал я, т.е. что у Вам никак не разрешен вопрос о покупке завода» [10, с. 1]. Зенкевич особливо наголошує на цьому недоліку, зауважуючи, що у п'єсі дві теми: «Основная – завод, побочная, личная – Франц и Милли. Согласитесь, что обе они никак не разрешены» [10, с. 1], і що Микола Гурійович теж вважає, що питання про купівлю чи будівництво заводу має бути вирішеним. Перекладач також зазначає, що через зміни Венгер стала сухішою, незрозуміла Міллі, з її розпливчастою заявою про те, що вона «німецька дівчина», а також те, чому нею так переймаються Франц і його мати.

Яновський відповідає, що «основное, что я хочу сказать, это то, что никакой философской трактовки вопроса относительно покупки или постройки завода — на манер «быть или не быть» — не существует. Есть диалектическое разрешение этого вопроса: возможна ли эта покупка и усилит ли она пролетарское государство или ослабит — при данных историч. предпосылках и данном времени. В пьесе это разрешается отрицательно» [18, с. 3]. Однак при цьому автор погоджується, що це питання у

п'єсі можна доробити за наявності конкретних побажань, як і виправити ситуації з персонажами Міллі та Венгер, додавши невелику нову сцену для розкриття Міллі, і повернувши сцену зі стражданнями Венгер після смерті дочки. Однак надалі Яновський висловлює невдоволення тим, що перемови з театром ідуть так довго, і при всіх домовленостях і внесених змінах театр досі не дає чіткої відповіді про те, братиме він п'єсу до свого репертуару чи ні. На цьому обговорення п'єси та змін у ній у наявному листуванні Зенкевича з Яновським завершується.

Відтак, у листуванні Яновського та Зенкевича можна бачити багато інформації, що стосується творчої історії п'єси «Завойовники». Листування оприявлює, що окрім авторського погляду і волі, на зміни у тексті також мали вплив Микола Гурійович Куліш, Павло Болесловович Зенкевич, завідуючий художньою частиною театру Корша Давид Лазаревич Тальніков, із театром якого Яновський мав намір співпрацювати, та тодішній Репертуарний комітет. Репертуарний комітет вимагав змін у кількох персонажах – міліціонера, директора та діда, а також сцени втечі німців. Набагато більше змін було пов'язано зі зміною п'єси у зв'язку з перспективою її постановки в театрі. Яновський самостійно переробив третю і четверту дію, а також частково змінив персонажів Франца, його матері, Венгер та Міллі. Потім Яновський вніс зміни у п'єсу, спираючись на авторитетну для нього думку Миколи Куліша. Зокрема, автор разом із Кулішем знову переробив третю і четверту дію, а також усунув недолік відсутності єдиного стилю п'єси. Що ж до впливу Павла Зенкевича, Яновський полемізує з ним у листах щодо важливості четвертої дії та сюжетних ліній, які у ній закінчуються. Яновський погоджувався з тим, що деяких персонажів у п'єсі можна ще підсилити, але не погоджувався з тим, що питання про купівлю чи будівництво заводу є широким філософським питанням, основним для п'єси. Однак питання про доречність чи недоречність подальших переробок відійшло на другий план перед практичним питанням співпраці з театром, який, попри всі переробки, не давав Яновському прямої відповіді щодо п'єси. Ці факти являють собою важливу частину творчої історії п'єси «Завойовники», але не розкривають цю історію цілком. Відтак, необхідним є продовження дослідження історії «Завойовників» зокрема та драматургічного доробку Яновського загалом.

Література

1. Агеева В. П. Романний експеримент Юрія Яновського. *Патетичний фрегат. Роман Ю. Яновського Майстер корабля" як літературна містифікація*. К.: Факт, 2002. С. 301–309.
2. Гнатюк М. М. Текстологічні проблеми творчості Юрія Яновського: теоретичний аспект. Рукопис.
3. Домилівська Л. В. Ідіюстиль Юрія Яновського в контексті лінгвоестетичних парадигм I половини ХХ ст. Рукопис.
4. Дробязко В. С. Роман Ю. Яновського «Всадники»: Автореф. дис. канд. філол. наук. К., 1965. 16 с.
5. Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі — ІЛ). Ф.116. Од. зб. 409. 1 арк.
6. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 413 — 1 арк.

7. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 415 — 1 арк.
8. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 420 — 1 арк.
9. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 421 — 1 арк.
10. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 422 — 1 арк.
11. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 639 — 1 арк.
12. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 641 — 2 арк.
13. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 642 — 1 арк.
14. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 644 — 2 арк.
15. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 645 — 1 арк.
16. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 646 — 1 арк.
17. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 647 — 4 арк.
18. ІЛ — Ф. 148. — Од. зб. 648 — 4 арк.
19. Сучкова О. С. Українська драматургія 40–50-х років ХХ ст.: проблема становлення. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2009. Вип. 2. С. 255–262.

References

1. Aheieva, V. (2002) Romanni eksperyment Yurii Yanovskoho // Patetychni frehat. Roman Yu. Yanovskoho Maister korablia" yak literaturna mistyfikatsiia. K.: Fakt.
2. Hnatiuk M.M. Tekstolohichni problemy tvorchosti Yurii Yanovskoho: teoretychni aspekt. Script.
3. Domylivska, L.V. The Yuriy Yanovskiy' individual style through the system of language and aesthetic paradyghms at the beginning of the 20th century. Script.
4. Drobiazko, V. S. (1965) Roman Yu. Yanovskoho «Vsadnyky»: Avtoref. dys. kand. fylol. nauk.
5. Instytutu literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy (dali — IL) F.116. 1 page.
6. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 413 — 1 page.
7. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 415 — 1 page.
8. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 420 — 1 page.
9. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 421 — 1 page.
10. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 422 — 1 page.
11. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 639 — 1 page.
12. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 641 — 2 pages.
13. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 642 — 1 page.
14. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 644 — 2 pages.
15. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 645 — 1 page.
16. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 646 — 1 page.
17. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 647 — 4 pages.
18. ІЛ — Ф. 148. — S.U. 648 — 4 pages.
19. Suchkova, O. S. (2009) Ukrainska dramaturhiia 40–50-kh rokiv KhKh st.: problema stanovlennia. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia.* vol. 2, pp. 255–262.

Кондратьева Светлана Игоревна, аспирантка, Институт литературы имени Т. Шевченко НАН Украины, отдел рукописных фондов и текстологии (ул. М. Грушевского, 4, Киев-1, 01001, Украина); e-mail: rukopys@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4638-3863>

Kondratieva Svitlana Ihorivna, Postgraduate Student, Shevchenko Institute of Literature National Academy of Sciences of Ukraine (4 Hrushevskoho Str., Kyiv-1, 01001, Ukraine); e-mail: rukopys@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4638-3863>